

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

3. *Мистецтво бути викладачем: практич. посібн. / За ред. О. Сидоренка. – К.: Навчально-методичний центр “Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2003. – 144 с.*

4. *Міхеєва О.К. Система зворотного зв'язку як невід'ємна складова навчального процесу // Мат. семінару “Вдосконалення*

викладацької майстерності”. – Київ, 2 квітня 2005 р. – С. 21 – 27.

5. *Соціологія в аудиторії: мистецтво комунікації: Науково-методичний посібник для викладачів.* – Х.: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2004. – 266 с.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2010

УДК 371.134

Оксана Пискун, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки, психології та методики технологічної освіти
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Для вчителя трудового навчання актуальною є художньо-конструкторська компетенція як необхідна складова його професійної компетентності. У статті конкретизовано її компоненти, зокрема спеціальні художньо-конструкторські знання, вміння та навички, а також здатність вчителя застосовувати їх у процесі навчання учнів художнього конструювання.

Ключові слова: компетентність, художньо-конструкторська компетенція вчителя трудового навчання, знання, вміння, навички.

Для учителя трудовой учебы актуальной является художественно-конструкторская компетенция как необходима составляющая его профессиональной компетентности. В статье конкретизированы ее компоненты, в частности специальные художественно-конструкторские знания, умения и навыки, а также способность учителя применять их в процессе учебы учеников художественного конструирования.

Ключевые слова: компетентность, художественно-конструкторская компетенция учителя трудовой учебы, знания, умения, навыки.

For the teacher of labour studies topically is artistic engineer jurisdiction as a constituent of him is needed professional competence. Its components are specified in the article, in particular the special artistically designer knowledges, abilities and skills, and also to apply ability of teacher them in the process of studies of students of the artistic constructing.

Key words: competence, artistically designer jurisdiction of teacher of labour studies, knowledge, ability, skill.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави відбувається стрімке розгортання дизайн-процесів, проникнення художньо-естетичного начала в усі сфери людського життя, і, передовсім, у сфери виробництва, будівництва та послуг. Це породжує нові тенденції в розвитку національної системи освіти. Однією з таких тенденцій є використання можливостей художнього конструювання в трудовому навчанні учнів загальноосвітніх шкіл, що відображено зокрема в Державному стандарті освітньої галузі “Технологія” [1] та програмі з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів [5]. Художнє конструювання є невід'ємною складовою процесу створення навчальних об'єктів праці і органічно входить у проектно-технологічну діяльність учнів. З огляду на це актуальним постає питання художньо-

конструкторської компетенції вчителя трудового навчання.

Різноманітні аспекти проблеми художньо-конструкторської підготовки майбутніх учителів трудового навчання нерідко потрапляють до поля наукового пошуку сучасних українських дослідників. Вони здебільшого стосуються художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя праці, змісту і методики навчання різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, технічної творчості тощо. Це дисертаційні роботи Ю.Ю. Белової, Г.А. Богатирьової, Л.П. Дубовик, А.В. Іванчука, Л.В. Оршанського, Б.А. Прокоповича, О.Д. Сидоренка та ін. Підготовці вчителя праці до розвитку художньо-конструкторських здібностей учнів присвячене дослідження Н.П. Знамеровської. Інші науковці, такі як С.А. Антонович, О.Г. Гервас, М.В. Пагута, В.Ф. Прусак, І.В. Савенко, В.К. Сидоренко,

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

П.М. Татаївський, В.П. Тименко, В.М. Трофімчук, В.А. Шпільчак та ін. у своїх наукових працях розкривають окремі аспекти дизайн-освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів і художньо-трудової підготовки майбутніх учителів. Проте, досі не розв'язані питання змісту художньо-конструкторської компетенції вчителя трудового навчання.

Тож метою даної статті є визначення компонентів художньо-конструкторської компетенції вчителя трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Розробці компетентнісного підходу в освіті присвячено досить велика кількість праць зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема таких як Н.М. Бібік, В.А. Болотов, Е.Ф. Зеєр, І.А. Зимня, Н.В. Кузьміна, О.В. Овчарук, Дж. Равен, В.В. Серіков, А.В. Хуторський, які по-різному визначають поняття “компетенція/компетентність” та їх складові. Намагаючись вивчити природу компетенції/компетентності, вчені визначають її через такі поняття, як “знання, уміння, навички”, “якості”, “властивості”, “здатності”, “здібності”, “досвід” особистості у певній сфері життєдіяльності.

Нам найбільш імпонує визначення російського дидакта А.В. Хуторського, який стверджує, що компетенція – це відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки людини, що необхідна для її якісної продуктивної діяльності у певній сфері. А компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї і до предмету діяльності, а також досвід її застосування. Компетентність є уже усталеною особистісною якістю (або сукупністю якостей) і включає в себе не лише когнітивну й операційно-технологічну складові, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову [6, 108 – 110].

Отже, художньо-конструкторську компетентність вчителя трудового навчання ми розглядаємо як його інтегральну професійно-особистісну якість, що виражається сукупністю взаємопов'язаних ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду у сфері художньо-конструкторської діяльності і дозволяє вчителю ефективно діяти під час розв'язання професійно-творчих задач, які виникають у процесі навчання учнів художнього конструювання.

З наведеного визначення випливають основні структурні компоненти даної компетентності. Це: 1) ціннісно-сміслові орієнтації конкретного вчителя по відношенню до художньо-конструкторської діяльності (усвідомлення її соціально-професійного й особистісного значення)

і, відповідно до них, особливості мотиваційної спрямованості, структура особистісних і професійних прагнень; 2) знання; 3) уміння і навички в означеній сфері, а також 4) здатність застосовувати їх у процесі навчання учнів художнього конструювання.

Ми зупинимося на розгляді знань, умінь і навичок, що входять до складу художньо-конструкторської компетенції вчителя трудового навчання і є її когнітивною та операційно-технологічною складовими.

Для їх конкретизації ми звернулися до аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики вчителя трудового навчання, професіографічних даних професій “вчитель” і “дизайнер (художник-конструктор)”, що відображені у спеціальних довідниках і методичних виданнях [3, 44 – 46, 194 – 197; 2], а також результатів наукових досліджень структури різних здібностей (художніх, конструкторських, технічних, творчих (креативних), педагогічних).

Усі знання, вміння і навички, що входять до компетенції, ми поділили на дві групи – 1) художньо-конструкторські і 2) психолого-педагогічні. Нижче наведено їх розшифровку.

Отже, *художньо-конструкторськими знаннями* вчителя трудового навчання є:

- адекватне розуміння поняття “дизайн” і “художнє конструювання”, змісту і значення основних художньо-конструкторських термінів, усвідомлення місця і ролі дизайну у розвитку сучасного виробництва і суспільства, його комплексної мети і конкретних завдань, загальних принципів і закономірностей формотворення, ергономічних та естетичних засад художнього конструювання;

- знання різновидів і напрямів дизайну та провідних сучасних тенденцій в його розвитку, усвідомлення сутнісних ознак сучасних стилів та знання основних ознак історичних стилів, а також різновидів і особливостей декоративно-ужиткового мистецтва як основи національного дизайну;

- розуміння у поєднанні з інтуїтивним відчуттям (власним естетичним смаком) закономірностей і засобів побудови гармонійної композиції у дизайні, особливо її ритму (загального строю), пропорцій (розмірних співвідношень), тектоніки (емоційно-образного осмислення і втілення у формі виробу його функціонально-конструкційної схеми та властивостей матеріалів), кольорової гами;

- знання основних етапів та методів художнього конструювання, правил виконання художньо-графічних та креслярських робіт, уявлення про різновиди графічних і дизайнерських

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

комп'ютерних програм, знання правил користування деякими з них (найбільш зручними і актуальними для даного вчителя);

- знання асортименту сучасних конструкційних та декоративно-оздоблювальних матеріалів і покриттів, усвідомлення їх технологічних і декоративних властивостей, розуміння доцільного їх використання при виготовленні конкретного виробу, а також впливу матеріалів на композицію;

- розуміння раціональної технології виготовлення виробу та її впливу на формотворення виробу;

- розуміння особливостей і закономірностей психологічного впливу на людей засобами дизайну, зокрема закономірностей уваги, сприймання, емоцій;

- усвідомлення критеріїв комплексної оцінки якості виробу.

До психолого-педагогічних знань відносимо такі:

- розуміння вчителем фізичних, фізіологічних та психологічних особливостей учнів основної школи, врахування цих особливостей у процесі навчання художнього конструювання;

- усвідомлення виховних і розвивальних можливостей художнього конструювання у становленні особистості учня;

- розуміння психологічних засад дидактики трудового навчання, зокрема особливостей формування в учнів позитивної навчальної мотивації, знань, вмінь і навичок з художнього конструювання;

- знання різновидів та особливостей застосування форм, методів і засобів навчання художнього конструювання;

- усвідомлення важливості створення і постійного підтримання естетичного клімату на уроках трудового навчання та естетичного середовища у навчальній майстерні (кабінеті);

- знання навчальних нормативів з дизайну і художнього конструювання згідно Державного стандарту середньої загальної освіти та програми трудового навчання для учнів загальноосвітніх шкіл.

Знання практично реалізуються в діяльності через систему вмінь. Відповідно до визначених знань ми виокремили дві аналогічні групи комплексних умінь, що входять до змісту компетенції.

Група *художньо-конструкторських умінь* об'єднує аналітичні, евристичні, художньо-образні, композиційні, зображальні, об'ємно-перетворюючі й технологічні уміння. До неї входять такі комплексні уміння:

- самостійно віднаходити протиріччя,

комплексно бачити проектну проблему, чітко формулювати умову проектного завдання, свідомо ставити головні і проміжні цілі художньо-конструкторської діяльності, планувати роботу, раціонально розподіляти зусилля, час та засоби;

- здійснювати художньо-конструкторський аналіз виробів у єдності функціональних, конструкційних, композиційних, ергономічних та естетичних факторів; проводити критичний порівняльний аналіз аналогів і прототипів;

- генерувати художньо-конструкторські образи, для чого уміти фантазувати, трансформувати та комбінувати образи сприймань і уявлень, володіти евристичними прийомами (емпатії, інверсії, аналогії та ін.) та методами рішення творчих задач (фокальних об'єктів, методами дизайнерської біоніки, комбінаторними прийомами та ін.), відмовлятися від шаблонів і нав'язливих ідей, переборювати інерцію мислення;

- володіти універсальним художньо-конструкторським методом, тобто у процесі створення виробу діяти одночасно "ззовні" (від форми) і "зсередини" (від конструкційно-функціональної схеми);

- створювати закінчену гармонійну композицію виробу, для чого добирати і взаємно розташовувати елементи конструкції, дотримуватись загальних закономірностей і принципів створення композиції, грамотно користуватись засобами композиції, забезпечувати стильову єдність, добирати гармонійні кольорові поєднання, відчувати дисгармонію;

- прогностично бачити (уявляти) майбутній виріб та користуватись різноманітними графічними і об'ємно-пластичними засобами для втілення образу у видиму форму – виконувати ескізи варіантів форми у різних зображувальних техніках (в тому числі кольорові), креслення (аксоно-метричні й ортогональні), макети;

- використовувати комп'ютерні конструкторські та ілюстративні графічні пакети і редактори для рішення художньо-конструкторських задач і оформлення художньо-конструкторської документації;

- працювати з науковою, навчальною, спеціальною літературою та іншими джерелами інформації; творчо переносити знання, уміння і навички з інших наук та сфер діяльності у художньо-конструкторську діяльність, інтегрувати художні і наукові знання, бачити їх в органічній єдності;

- добирати раціональні матеріали, а також уніфіковані деталі з відповідними конструкційними і декоративними властивостями, одночасно враховувати їх вплив на композицію виробу;

ЗМІСТ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

- розробляти оптимальну технологію виготовлення виробу й одночасно коректувати конструкційну і компоновальну схему виробу згідно з раціональною послідовністю виконання операцій, можливостями і доцільністю використання наявних ручних інструментів та технологічного обладнання;

- визначати способи оздоблення виробу, володіти різними видами декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва;

- самостійно, технологічно правильно, якісно виготовляти об'єкт праці з високими утилітарними й естетичними показниками, виявляти вольові зусилля у доведенні справи до завершення, виконувати виріб якнайкраще;

- здійснювати комплексну оцінку виробу, самостійно виявляти і виправляти допущені помилки та недоліки;

- об'єктивно самооцінювати свої художньо-конструкторські здібності, активно використовувати їх у роботі над створенням виробу, цілеспрямовано вдосконалювати і розвивати їх, здобувати нові знання, оволодівати новими вміннями.

Група *комплексних психолого-педагогічних умінь*, необхідних вчителю для здійснення ефективної педагогічної взаємодії з учнями у процесі навчально-творчої художньо-конструкторської діяльності, включає конструктивно-організаторські, комунікативні, діагностичні, прогностичні, методичні та інші вміння, а саме:

- визначати навчальну, виховну і розвивальну мету художнього конструювання, планувати місце і час, що відводитиметься художньо-конструкторській діяльності на конкретному уроці трудового навчання;

- визначати зміст художньо-конструкторської діяльності учнів на конкретному уроці, добирати й творчо опрацювати навчальну інформацію з основ художнього конструювання, відбирати в якості навчальних еталонів найкращі зразки дизайнерської та художньо-конструкторської творчості;

- добирати і застосовувати оптимальні форми, методи, прийоми і засоби навчання художнього конструювання;

- встановлювати суб'єкт-суб'єктні стосунки співробітництва та співтворчості у процесі навчальної художньо-конструкторської діяльності; вести навчальний діалог з учнями у процесі художнього конструювання;

- обережно підтримувати і спрямовувати творчу думку учня, заохочувати прояв фантазії та уяви і одночасно розвивати конструктивну критику;

- швидко орієнтуватись у конкретній навчальній ситуації, пов'язаній із художньо-конструкторською діяльністю учнів, проводити консультації, давати поради, методично правильно демонструвати виконання технологічних прийомів і операцій;

- свідомо моделювати ситуації успіху/неуспіху, проблемні ситуації у навчальній художньо-конструкторській діяльності;

- свідомо впливати на емоції і почуття учнів засобами художнього конструювання, викликати у них активно позитивне ставлення до цієї діяльності, актуалізувати потребу у художньо-конструкторській творчості, заохочувати прагнення творчого самовираження учня у продуктах художньо-конструкторської діяльності;

- стимулювати рефлексивну та інтуїтивну діяльність учнів у процесі художнього конструювання;

- виявляти нахили і обдарування кожного учня та визначати ступінь розвитку у них художньо-конструкторських здібностей, на основі чого вибудовувати відповідні індивідуальні програми та методики навчання художнього конструювання;

- передбачати (прогнозувати) результати навчальної художньо-конструкторської діяльності, вчасно виявляти й усувати педагогічні помилки;

- використовувати методи рішення творчих художньо-конструкторських задач, для чого створювати на відповідному етапі уроку невимушену атмосферу творчого пошуку, що сприяє розкріпаченню думки і вільній генерації ідей;

- створювати і постійно підтримувати естетичний фон (клімат) на уроках трудового навчання засобами художнього-конструювання;

- вивчати і творчо опрацювати передовий педагогічний досвід, розробляти та впроваджувати власні методики навчання художнього конструювання;

- усвідомлювати і самооцінювати власні психолого-педагогічні здібності, постійно самовдосконалювати і розвивати їх.

Необхідною складовою художньо-конструкторської компетенції вчителя трудового навчання є також спеціальні *навички* діяльності. Як відомо, навичками стають вдосконалені шляхом багаторазового вправлення компоненти вмінь, що виявляються в автоматизованому виконанні дій [4]. Автоматизованими компонентами спеціальних художньо-конструкторських умінь вчителя технології мають бути такі спеціальні сенсомоторні та перцептивні навички:

- навички, необхідні для виконання художньо-графічних робіт: точне проведення ліній від руки і

ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ У ПОЛЬСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

за допомогою креслярських приладів, навички роботи з пензлем і фарбами, навички роботи з комп'ютером;

- навички, необхідні для виконання технологічних операцій над різноманітними матеріалами: користування ручними інструментами і пристосуваннями, керування технологічними машинами;

- навички зорової і тактильної оцінки формальних характеристик об'єкта праці: визначення на око і на дотик характеру і якості обробки поверхні (шорсткості, рельєфів, фактури), визначення композиційної рівноваги, оцінка розмірів та пропорцій (добре тренований окомір), розрізнення кольорів та їх відтінків.

Висновок. Таким чином, ми визначили основні знання, уміння і навички, що входять до складу художньо-конструкторської компетенції вчителя трудового навчання як вимоги (норми) до його професійної підготовки. За ступенем сформованості названих компонентів у конкретного вчителя можна судити про рівень володіння ним означеною компетенцією, тобто його художньо-конструкторську компетентність.

1. *Державний стандарт базової і повної середньої освіти: затверджений постановою Кабінету міністрів України від 14 січня 2004 р. [Текст] // Інформ. збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1 – 2.*

2. *Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Художник-конструктор (дизайнер) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/articles-132/>. – назва з екрану.*

3. *Профессиограммы и профессиокарты основных профессий: методическое пособие для работников службы занятости: в 2-х кн. [Текст] / отв. за выпуск Л.Г. Авдеев, В.В. Синявский / под ред. В.В. Ерасова. – К.: Государственный центр занятости министерства труда Украины, 1995. – Кн. 2. – 224 с.*

4. *Психология: підруч. для студ. вищ. навч. закладів [Текст] / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук [та ін.]; за ред. Ю.Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.*

5. *Трудове навчання. Програма (рівень стандарту) для учнів 5 – 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Текст] / Кол. авт. – К.: Перун, 2005. – 256 с.*

6. *Хуторской А.В. Современная дидактика: учеб. пособие [Текст] / А.В. Хуторской. – 2-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., 2007. – 639 с.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2010

УДК 371(438)

Олена Невмержицька, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ У ПОЛЬСЬКІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.

У статті проаналізовано погляди польської інтелігенції початку ХХ століття на ідеал виховання. Здійснено порівняльний аналіз цих поглядів з баченням українського виховного ідеалу початку ХХІ століття. Доведено, що багато ідей, викристалізованих у минулому столітті, залишаються актуальними і у сьогоденні.

Ключові слова: ідеал, виховання, анкета, респонденти, характер.

В статье проанализированы взгляды польской интеллигенции начала ХХ века на идеал воспитания. Осуществлен сравнительный анализ этих взглядов с видением украинского воспитательного идеала начала ХХІ века. Доказано, что много идей, выкристаллизовавшихся в прошлом веке, остаются актуальными и в нынешнем времени.

Ключевые слова: идеал, воспитание, анкета, респонденты, характер.

In the article the looks of Polish intelligentsia of beginning ХХ are analysed century on the ideal of education. The comparative analysis of these поглядів is carried out with vision of the Ukrainian educator ideal of beginning of ХХІ of century. It is well-proven that many ideas, precipitating in a past century, there are актуальними in present time.

Key words: ideal, education, questionnaire, polled, character.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуальною постає проблема виховання гармонійно та всебічно розвиненої

особистості, громадянина незалежної держави, патріота своєї Батьківщини, доброго працівника, відданого сім'янина. Очевидно, що для реалізації цього завдання важливим є глибоке та об'єктивне вивчення педагогічної спадщини. Зокрема, пошук